

væsentlige synsvinkler. Forfatteren tilslutter sig den moderne differentierede opfattelse af periodens prisudvikling med skyldig hensyntagen til bl.a. regionale faktorer. Nærværende anmelder ønsker især at fremhæve Peter Bowden's velafvejede behandling af prisstigningernes indvirken på bøndernes afgifter. Medens E. Kerridge i sin afhandling *The Movement of Rent, 1540-1640* i *The Economic History Review* 2. Ser. VI, 1953-54, søger at beregne afgiftshøjden ved at lægge nye forpagtninger m.v. til grund, fastslår Bowden (s. 690), at dette materiale alene ikke er repræsentativt, og han viser, hvorledes godsejerne under meget forskelligartede former fik reguleret balancen mellem godsindtægter og -udgifter.

Omkring de to centrale afsnit af Joan Thirsk og Peter Bowden grupperer der sig en række bidrag om *Landlords in England* (*The Crown*, ved Gordon Batho; *Noblemen, Gentlemen, and Yeomen*, ligeledes ved Batho; *The Church*, ved Joyce Youings), samt om *Farm Labourers* og *The Marketing of Agricultural Produce* (ved Alan Everitt). Her belyses mest social- og lokalhistoriske aspekter; men bortset fra Joyce Youings, der skal komplimenteres for sin behandling af den kirkelige godshistorie, udmærker forfatterne af disse afsnit sig ikke ved større sans for agrarhistoriske sammenhænge. Tendensen til at hellige sig specialundersøgelser og specialfremstillinger mærkes endnu mere i det arkitekturhistoriske bidrag *Rural Housing in England* (ved M. W. Barley), der (når bortses fra det tilsvarende kapitel om Wales) har en helt isoleret – og ganske særligt insulær – karakter.

Wales har fået sine specielle afsnit vedrørende *The Farming Regions* (ved Frank Emery), *Landlords* (ved T. Jones Pierce og Glanmor Williams) og *Rural Housing* (ved Peter Smith). Omend denne yderligere opdeling set fra et redaktionelt synspunkt næppe i alle henseender er heldig, må det erkendes, at i hvert fald Pierce's kapitel bringer et væsentligt supplement om et særpræget område og på visse punkter (fæsteforholdene) endog er mere afrundet end de tilsvarende om engelske forhold.

Det kan ligge en anmelder nær i sin vurdering af et værk som det foreliggende især at fremhæve redaktionens fallit. På længere sigt vil man dog nok mere fæste sig ved det svære binds specielle kvaliteter – og de er mange. SVEND GISSEL

JAN M. MAŁECKI: Związki handlowe miast polskich z Gdańskiem w XVI i pierwszej połowie XVII wieku (De polske byers handelsforbindelser med Gdańsk i 16. og første halvdel af 17. århundrede). Russisk og fransk resumé. Polska Akademia Nauk – Oddział w Krakowie, Prace Komisji Nauk Historycznych nr. 20. Wrocław, Warszawa, Kraków 1968. Ossolineum. 272 s. 5 kort. 50 zloty (5.00 \$).

Gdańsk (Danzigs) dominerende rolle som handels- og erhvervsby ved Østersøen har i mere end et århundrede været et yndet emne for historisk forskning både fra tysk og fra polsk side, men de territoriale forandringer efter 1945 har givet polakkerne de bedste muligheder for at dyrke studiet og udvide erkendelsen af byens historie. Siden Krigen har der været tre-fire polske forskningscentre. Dels de lokale videnskabelige institutioner i Gdańsk og Toruń, dels Warszawa universitet med professor M. Małowist og hans flittige elever M. Bogucka og H. Sam-

sonowicz og endelig den økonomiske højskole i Kraków med professor St. Horszowski. Ved dennes kateder for økonomisk historie er Małecki's bog udarbejdet som et habilitationsarbejde, og den fejrer sig, så vidt anmelderen kan skønne, smukt ind blandt de talrige arbejder der er fremkommet om Gdańsk's handel.

Gdańsk's handel med Polen, særlig den del der gik ad floden Wisła, var allerede i Mellemkrigstiden genstand for et par tyske undersøgelser, der begge byggede på St. Kutrzebas 1915 udgivne toldregnskaber fra Włocławek (ca. 60 km syd for Toruń), 1537–1576 (diverse år), en kilde der også spiller en betydelig rolle for Małecki. Man må i øvrigt gøre sig klart, at den stærkt privilegerede polske adel sad på den overvejende del af Wisła-handelen med korn, hvad netop Włocławek-registrene har vist. I årene 1555–1576 gik adelens andel af det korn, der førtes forbi Włocławek således op mod 75–80 %, et tal der dog måske giver et overdrevent indtryk af adelens andel i korntilførslen til Gdańsk (der jo også fik leverancer fra området nord for Włocławek, ikke mindst fra Bydgoszcz (Bromberg)).

Małecki har afgrænset sin bog til tiden 1526–1655, d. v. s. fra Mazoviens genindlemmelse i Polen og til de ødelæggende krige midt i 1600-tallet. Territorielt har han begrænset sig til byerne indenfor datidens »republik« (grænserne af 1569) og har forbigået Litauen og det såkaldt kongelige Prøjsen med de vigtige handelsbyer Toruń og Elbląg. I den topografiske gennemgang af handelen opererer han med de gamle provinser: Kujavien, Mazovien, Storpolen, nordlige del af Lillepolen (med Lublin), sydvestlige del af Lillepolen (med Kraków) samt det såkaldte Rus, hvis væsentligste dele nu ligger indenfor Sovjetunionens grænser inclusive den vigtige by Lwów (Lemberg), der 1629 kom i postforbindelse med Gdańsk. Arkivet i denne by har ikke kunnet benyttes, en mangel der i nogen grad afhjælpes af den rige litteratur til byens historie.

Małecki har foretaget indgående kildestudier til sit arbejde, først og fremmest i de forskellige byarkiver. Han har interesseret sig for korrespondancesager med Gdańsk, byernes told- og vægtbøger (således Wisła-told i Warszawa 1605–1651, told i Kraków 1589–1655, told i Kalisz 1547–1548 og 1647–1655, vægtbøger i Poznań 1549 og i Kraków 1638–1653), lejdebogen i Gdańsk for jøder 1641–1642, og endelig har han prøvet at efterspore virkningerne af konfiskationen af gdansker-varer og -tilgodehavender efter at byen, der nægtede at anerkende Stefan Batory som polsk konge, 1577 blev erklæret i rigets akt.

Resultaterne er udover i teksten fremlagt i 30 teksttabeller samt 18 annekstabeller og fem kort. Man vidste i forvejen, at Gdańsk var Poznań's vigtigste handelsforbindelse (hovedudførselsvarer fra Poznań var uld og fjer, hovedindførselsvarer fra Gdańsk var vesteuropæisk klæde). Meget tyder nu på, at det omvendte også var tilfældet, at Gdańsk's vigtigste forbindelse i Polen var Poznań. Det ses af det velbevarede materiale fra 1577, at Poznań var den polske by, hvor købmændene havde den største gæld til Gdańsk, nemlig over 20.000 złoty, og antallet af lokale debitorer og gdansiske kreditorer var større her end i de øvrige byer, nemlig henholdsvis 39 og 29 (i Kraków havde 16 gdansiske kreditorer henvend 10.000 złoty til gode). Den livlige forbindelse mellem Poznań og Gdańsk bevidnes også af, at der 1641 i Gdańsk udgaves 211 lejdebrev for jøder fra Poznań, hyppigt forretningsmænd af betydeligt format.

I øvrigt har Małecki optalt ikke mindre end 151 byer, der drev handel med Gdańsk, mange af dem var dog små og nævnes kun enkelte gange. Flest – 30 –

er der i Mazovien, og det skyldes, at det først var fra o. 1575, at Warszawa opnåede sin dominerende stilling. Den hyppigst nævnte eksportvare til Gdańsk var i øvrigt korn, særlig fra Nord- og Midt-Polen, den hyppigst nævnte importvare var sild. For langdistancetransport mellem Kraków og Gdańsk spillede Wisła tilsyneladende kun en ringe rolle. Hvis man sammentæller Małeckis tal fra toldregnskaberne i Kraków, ses at der 1589–1655 afgik 502 transporter ad landevejen til Gdańsk, men ad Wisła kun 31 (fortrinsvis kobber og bly). Forskellen på ankomende transporter er nærmest grotesk: Der ankom 1230 landevejstransporter, men kun tre ad Wisła! Hyppigt foregik landevejstransporten mellem Kraków og Gdańsk med vognmænd fra byer beliggende midt på ruten, særlig Skierniewice. Landevejstransporten har hidtil ikke været vurderet efter fortjeneste, men samtiden satte den højt. Det udtrykkes af en Warszawa-rådmand på titelbladet til et register over Wisła-tolden 1615: Felix, qui per terram vehitur.

Forfatteren når i sin sammenfatning til noget anderledes opfattelser end de hidtil af polsk forskning hyppigst forfægtede. Han mener, at de erfarne gdanske mellemhandlere var uundværlige for polsk handel, der væsentligt var transit-handel; købmændene havde næppe på egen hånd kunnet organisere forbindelsen til Vesteuropa. Og det er kun med forbehold, at han accepterer sætningen om, at Gdańsk hemmede byhåndværkets udvikling i det øvrige Polen. Tvært imod, som Bogucka, at se byen som en parasit på den polske stat mener han, at Gdańsk handelsforbindelser med baglandet afbødede nogle af følgerne af adelens byfjendtlige politik.

Anmelderen er ikke kompetent til at kritisere Małeckis resultater og teser. Men en enkelt detalje har virket stødende. I omtalen af de krakowske jøders åbenbart betydelige handel med Gdańsk nævnes en del eksempler af forskellig art (s. 150). Her læses bl. a.: Omkring 1600 skal de krakowske jøders forretningsmellemværender med borgerne i Gdańsk og Elbląg efter sigende have nået hundreder af tusinde złoty. Kilden er en publikation fra 1618 af S. Miczyński, hvis titel taler om de store vanskeligheder, som den polske krone har af jøderne. Var det ikke naturligt i det mindste i en note at diskutere skriftets værdi, før det anvendtes på linje med de rent diplomatariske kilder?

Bogen er ellers udarbejdet med stor omhyggelighed og er forsynet med for-tegnelse over utrykte og trykte kilder. De første er – måske på grund af de sædvanlige papirvanskeligheder – angivet lovlig summarisk. Desuden er der personregister (citerede forfattere med spærret skrift), stedregister samt tabel- og kortfortegnelse. De små russiske og franske resuméer (s. 267–268 og s. 269–270) må betegnes som utilstrækkelige.

JØRGEN STEEN JENSEN

ROLAND SEEGERG-ELVERFELDT: Revaler Regesten. Beziehungen niederländischer und skandinavischer Städte zu Reval in den Jahren 1500–1795. Veröffentlichungen der Niedersächsischen Archivverwaltung. Heft 26. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1969. 200 s. 22 DM.

Med dette bind fortsætter Archivdirektor Roland Seeberg-Elverfeldt sin regestudgave af breve til Reval i det 16.–18. årh. Første bind omfattede breve fra tyske